

מחלקת מחקר של הרשות השופטת
Israeli Courts Research Division

בחינה אמפירית של הליך סדר הדין המהיר

ינואר 2015

גלי אביב ויפעת טרבולוס

בית המשפט העליון
רח' שערי משפט, ירושלים 91950
www.court.gov.il/research

תוכן עניינים

2.....	מבוא	א.
3.....	רקע	ב.
5.....	מתודולוגיה ונתונים	ג.
6.....	ממצאים	ד.
6.....	מבט כללי אודות משך הליך סדר הדין המהיר	1. ד.
7.....	בחינת הליך סדר הדין המהיר בהתאם להוראות התקנות	2. ד.
7.....	כתבי טענות	ד.2.א.
7.....	הגשת כתב הגנה ומועד הגשתו	
7.....	הגשת הודעות צד ג'	
7.....	תביעות שכנגד	
8.....	השלב המקדמי	ד.2.ב.
8.....	קיום ישיבה מקדמית אחת	
9.....	התייצבות בעלי הדין בישיבה המקדמית	
9.....	שלב ההוכחות	ד.2.ג.
9.....	מספר דיוני הוכחות	
10.....	טווח זמן בין הגשת כתב הגנה ראשון ועד דיוני הוכחות	
10.....	פיצול הגורם השיפוטי בקדם ובהוכחות	
11.....	סיכומים	
11.....	משך הזמן בין מועד הדיון האחרון ועד מתן פסק הדין	
12.....	בחינת הסברים נוספים למשך ההליך הקצר יחסית של סדר הדין המהיר	3. ד.
12.....	סכומי התביעה והקשר בינם לבין משך ההליך	ד.3.א.
13.....	אופני הסגירה	ד.3.ב.
16.....	סיכום	ה.

א. מבוא

מטרת מסמך זה היא בחינת הליך סדר הדין המהיר לאור הכללים הקבועים בפרק ט"ז 1 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 ("התקנות"), ובתוך כך עמידה בלוחות הזמנים הקבועים בתקנות ועמידה בהוראות המיוחדות את מסלול סדר הדין המהיר לאור מאפייניו ומטרותיו. בתקופה זו סיים את עבודתו צוות הרפורמה לעדכון תקנות סדר הדין האזרחי, והמטרה היא שתוצרי המחקר יוכלו לתרום לדיון בהצעות הצוות, ובפרט בהקשר המיוחד של מסלול סדר הדין המהיר.

המחקר בנוי מתמישה פרקים. לאחר המבוא, הפרק השני מתאר את הרקע למסלול סדר הדין המהיר ואת מאפייניו. הפרק השלישי מציג את שיטת המחקר, המתבססת בעיקר על ניתוח כמותני מתוך מאגר התיקים האזרחיים של מחלקת המחקר, בשילוב עם מידע איכותני מתוך ראיונות שערכנו עם שבעה שופטי שלום. הפרק הרביעי מציג את הממצאים והוא מורכב משלושה חלקים: בחלקו הראשון אנו מציגות את משך ההליך של תיקי סדר הדין המהיר, הקצר בהשוואה לתיקי סדר הדין הרגיל בבתי משפט השלום. בחלקו השני מוצגים ממצאים אמפיריים אודות מאפייניו של ההליך המהיר תוך התייחסות לשלב כתבי הטענות, לשלב המקדמי של ההליך ולשלב ההוכחות. ככל שנמצא כי ההליך המהיר אכן מובחן במאפייניו מההליך הרגיל, ניתן לשער כי מאפיינים אלו, המייחדים את מסלול סדר הדין המהיר, יכולים להוות הסבר למשך ההליך הקצר יותר. בחלקו השלישי של פרק הממצאים מובאים שני הסברים נוספים אפשריים לכך שהליך סדר הדין המהיר קצר יותר מהליך סדר הדין הרגיל - סכום התביעה ואופן סגירת התיקים. הפרק האחרון מסכם את תוצרי המחקר.

ב. רקע

מסלול הדיון המהיר לטיפול בתביעות בסכומים נמוכים קיים בישראל החל מסוף שנת 2001. ההשראה לעיצוב מסלול מיוחד לתביעות עם תקרת שווי סעד התקבלה מהדוח של הלורד וולף מ-1996 אודות הפרוצדורה האזרחית באנגליה וויילס ומדוח ועדת אור לרפורמה בבתי המשפט.¹ עד סוף 2010 קבעו התקנות כי כל תביעה אזרחית בבית משפט השלום שסכומה או שוויה אינו עולה על 50,000 ש"ח תוגש במסלול של סדר דין מהיר, למעט בקשות לאישור תובענה כייצוגית ולמעט תביעות לפי חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975 ('פלת"ד'). תובענות נוספות הנידונות בסדר דין מהיר הן תובענות בסדר דין מקוצר בסכומים האמורים שהנתבע התגונן בהן, וכן מסלול רשות, לפיו בהסכמת הצדדים וללא תקרה כספית ניתן לברר כל תביעה הנתונה לסמכותו העניינית של בית משפט השלום במסלול המהיר. ב-1.11.10 נכנס לתוקף תיקון לתקנות המעלה את תקרת הסכום בסדר דין מהיר מ-50,000 ש"ח ל-75,000 ש"ח.²

הליך סדר הדין המהיר נועד לקצר את משך ההתדיינות בתביעות ולהפחית את המשאבים והזמן הכרוכים בניהולן. התפיסה שהנחתה את מעצבי מסלול הדיון המהיר היא שיש חשיבות רבה יותר לסיום ההליך בזמן ובעלות סבירים כאשר הסכומים הנתבעים הם נמוכים.³ לצורך קיצור משך ההתדיינות, מתוות התקנות לוח זמנים קצוב ומתוחם לשמיעת המשפט, תוך שימת דגש על הכנת התובענה בשלבים המוקדמים של ההליך.

בהקשר של תיחום לוחות הזמנים, נקבע כי בית המשפט רשאי לקיים ישיבה מקדמית אחת שתתקיים, ככל הניתן, תוך 30 ימים ממועד הגשת כתב ההגנה האחרון. תצהירי עדות ראשית של העדים יוגשו תוך 45 ימים מיום הגשת כתב ההגנה האחרון, והדיון העיקרי יתקיים תוך ששה חודשים מיום הגשת כתב ההגנה האחרון. ככלל, על שלב ההוכחות להסתיים ביום דיונים אחד, ואולם אם נדרשים ימי דיונים נוספים, נקבע כי יש לקיימם תוך 14 ימים מהדיון האחרון. בנוסף, נקבע כי הסיכומים יישמעו בעל פה, ופסק דין מנומק באופן תמציתי יינתן תוך 14 יום מתום

¹ Lord Woolf, Access to Justice (Final Report, July 1996)

² <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dca.gov.uk/civil/final/contents.htm>

דודי שוורץ סדר דין אזרחי – חידושים, תהליכים ומגמות (2007), בעמ' 278.

³ תקנות סדר הדין האזרחי (תיקון מס' 4), התשע"א 2010. יוער כי דוח הוועדה לבחינת דרכי ייעול ההליכים המשפטיים בראשות כבוד השופטת רות רוני מיוני 2008 (הנהלת בתי המשפט) (להלן: "דוח ועדת רוני") המליץ על הגדלת סכום התביעה ל-100,000 ש"ח.

יצוין כי כיום, עם תיקון 76 לחוק בתי המשפט (התשע"ד-2014), ישנה חפיפה בין סכום התביעות הנידונות בסדר הדין המהיר לבין סמכויות הדיון של הרשמים הבכירים.

⁴ דברי הסבר לתקנות סדר הדין האזרחי (תיקון מס' 5), התשס"א 2001 - תובענות בסדר דין מהיר, בעריכת עו"ד תמי סלע, משרד המשפטים, בעמ' 4.

הדיון. אפשרות הצדדים להגיש תביעה שכנגד הוגבלה וכן נדרש אישור בית המשפט לצירוף צדדי ג'.

הכנת התביעה בשלביה המוקדמים נועדה לצורך קביעת התאמת ההליך לדיון מהיר, בחינת העברתו למסלולים אלטרנטיביים ליישוב הסכסוך, בדיקת הסיכויים לפשרה בשלב המקדמי, והכנה יעילה לקראת שלב ההוכחות, אם יהיה. לצורך השגת מטרות אלו, התקנות קובעות שעל בעל הדין לצרף לכתבי הטענות תצהיר לאימות העובדות, את רשימת המסמכים עליהם יסתמך, וכן חוות דעת מומחה ואסמכתאות משפטיות, אם ישנן.⁴ תקנות אלו מיועדות לכך שבשלב הישיבה המקדמית, המחלוקת פרושה ושקופה בפני השופט ובפני הצדדים כך שהשופט בשלב זה יכול לפעול באופן אקטיבי ליישוב הסכסוך או לצמצומו והכנתו לשלב הבא. בהקשר זה נקבע בתקנות כי על בעלי הדין להתייצב לישיבה המקדמית אלא אם כן נקבע אחרת על ידי בית המשפט. כמו כן, במידת האפשר, השופט הדין בישיבה המקדמית יהיה שופט אחר מזה הדין בתובענה (כאשר הנימוק לכך הוא כי כך יוכל השופט בישיבה המקדמית "לגלות" לצדדים באופן שקוף כיצד גורם שיפוטי רואה את טענותיהם וסיכוייהם).

⁴ במסלול סדר הדין המהיר, עם כתבי הטענות מוגשים תצהירים של בעלי הדין לאימות העובדות שבכתב הטענות. תצהירי העדים לעומת זאת מוגשים בשלב מאוחר יותר, בדומה לסדר הדין הרגיל, מתוך הבנה שהשלמת כל ההכנות בתחילת ההליך יש בה כדי להפחית את התמריץ להתפשר, משתי סיבות: הגשת תצהירים בשלב מוקדם מצטרפת ל"הוצאות האבודות" (sunk costs) אשר מצמצמות את המוטיבציה להתפשר; והתפיסה היא שהגשת תצהירי העדים בשלב מאוחר יותר מעודדת שיתוף פעולה בין הצדדים בתקופה שבין הגשת כתבי הטענות לבין הדיון.

ג. מתודולוגיית המחקר ונתונים

שיטת המחקר הינה כמותית בעיקרה, ומבוססת על ניתוחים סטטיסטיים שהופקו מתוך מאגר התיקים האזרחיים של מחלקת המחקר, שנבנה לטובת מחקר הוצאות משפט. לצורך השלמת התמונה הכמותית-אמפירית שהתקבלה אודות מסלול סדר הדין המהיר, ערכנו ראיונות עומק עם שבעה שופטים ורשמים בכירים בבתי משפט שלום שונים.

המאגר האזרחי מכיל מדגם מייצג של 2,000 תיקים המהווים כ-2% מאוכלוסיית התיקים האזרחיים שנסגרו בין דצמבר 2008 לדצמבר 2011 בעשרה בתי משפט: בתי המשפט המחוזיים בתל אביב, ירושלים, באר שבע, והמרכז-לוד; ובתי משפט השלום בחיפה, פתח תקווה, הרצליה, תל אביב, ירושלים ובאר שבע. עבור כל תיק מקודדים למעלה מ-200 משתנים, העוסקים במגוון רחב של מאפיינים וסוגיות. רמת הביטחון של המדגם היא מעל 95% וטעות הדגימה מתחת ל-6%.

המאגר מכיל 344 תיקי סדר דין מהיר בששת בתי משפט השלום שצוינו. תיקים אלו נותחו באמצעות המשתנים הקיימים במאגר שמצאנו כרלוונטיים לצורך בדיקה זו. עם זאת, נדגיש כי המאגר לא נועד לבחינה פרטנית של תיקי סדר הדין המהיר ועל כן ישנם מאפיינים המייחדים את ההליך המהיר שלא יכולנו לבחון במלואם במסגרת זו. כך למשל, סדר הדין המהיר מגדיר פרקי זמן ביחס לתאריך הגשת כתב ההגנה האמרוני. תאריך זה לא קודד במסגרת המאגר האזרחי ובמקרה כזה נשענו על התאריך הקרוב ביותר אליו על מנת לקבל הערכת זמן (למשל, תאריך הגשת כתב ההגנה הראשוני).

על מנת להעמיק את הבנתנו אודות מאפייניו בפועל של ההליך המהיר ובמקרים שמצאנו כמתאימים לכך, השווינו את תיקי סדר הדין המהיר לתיקי סדר הדין הרגיל בבתי משפט השלום. לצורך השוואה זו הוצאנו את תיקי הפלתי"ד מתוך קבוצת תיקי סדר הדין הרגיל שבמאגר (213 תיקי סדר דין רגיל ללא פלתי"ד מתוך 415 תיקים), וזאת משום שתיקים אלו אינם נשמעים במסגרת סדר הדין המהיר וכן מפאת ייחודיותו של סוג עניין זה. מעתה ייקראו תיקי סדר הדין הרגיל בבתי משפט השלום, להוציא תיקי הפלתי"ד, תיקי סדר דין רגיל.

ד. ממצאים

ד.1. מבט כללי אודות משך הליך סדר הדין המהיר

משך ההליך הממוצע של תיקי סדר הדין המהיר שבמדגם, מפתיחתם ועד סגירתם, הוא 271 ימים, שהם כתשעה חודשים. מדובר בממוצע משך הליך שהינו פחות ממחצית הזמן הממוצע שאורך תיק סדר דין רגיל - 603 ימים, שהם כשנה ושמונה חודשים. מחצית מתיקי סדר הדין המהיר אורכים פחות מ-213 ימים, וזאת לעומת מחצית מתיקי סדר הדין הרגיל, האורכים עד 400 ימים. נתונים נוספים אודות משכי ההליכים אלו מפורטים בטבלה 1.

טבלה 1- משך ההליך מפתיחתו ועד סגירתו (בימים)

N	סטיית תקן	עד 75% מהתיקים	חציון (עד 50% מהתיקים)	עד 25% מהתיקים	ממוצע	
344	209.04	360	212.94	127.66	270.63	סדר דין מהיר
213	628.69	787.40	399.31	165.95	602.89	סדר דין רגיל

מנתונים אלו ניכר כי הליכי סדר הדין המהיר הם ככלל קצרים יותר מהליכי סדר הדין הרגיל. ואולם, יש להדגיש כי קשר זה בין סוג התיק לבין משכו הוא קשר מתאמי בלבד ואינו מצביע על סיבתיות. בתתי הפרקים הבאים ננסה לבחון הסברים אפשריים לקשר זה.

תת הפרק הבא (ד.2) מציג ממצאים אמפיריים אודות מאפייניו של ההליך המהיר, בהתאם לנתונים שעמדו לרשותנו במסגרת המאגר האזרחי. הצגת המאפיינים נעשית בחלוקה לשלב כתבי הטענות, השלב המקדמי ושלב ההוכחות. ככל שנמצא כי ההליך המהיר אכן מובחן במאפייניו מההליך הרגיל (לאור התקנות), ניתן לשער כי מאפיינים אלו יכולים להוות הסבר למשך ההליך הקצר יותר. בתת הפרק שלאחריו (ד.3). מפורטים שני הסברים אפשריים נוספים לכך שהליך סדר הדין המהיר קצר יותר מהליך סדר הדין הרגיל - סכום התביעה ואופן סגירת התיקים.

2.ד. בחינת הליך סדר הדין המהיר בהתאם להוראות התקנות

2.ד.א. כתבי טענות

הגשת כתב הגנה ומועד הגשתו

בקרב תיקי סדר הדין המהיר מוגשים כתבי הגנה רק ב-47.6% מהתיקים, כפי שמתבטא באחוז הגבוה באופן יחסי של פסקי הדין בהיעדר הגנה בקרב תיקים אלו (20.2%), בנוסף לסיבות סגירה אחרות בתיקים אלו טרם הגשת כתבי ההגנה. אחוז הגשת כתבי הגנה בסדר הדין המהיר נמוך משמעותית מאחוז זה בקרב תיקי סדר הדין הרגיל (65.3%).

תקנה 214ד(ב) קובעת מועד הגשת כתב הגנה תוך 45 ימים ממועד המצאת כתב התביעה, לעומת 30 ימים בתיקים אזרחיים אחרים. על אף שלא היו בידנו נתונים על תאריך המסירה של כתב התביעה, מעניין לציין כי למרות ההבדלים בין סדרי הדין, משך הזמן החצויני מפתחת התיק ועד להגשת כתב ההגנה הוא כמעט זהה ועומד על 81 ימים בתיקי סדר הדין המהיר ו-79 ימים בתיקי סדר הדין הרגיל. ממוצע הזמן להגשת כתב הגנה אף נמוך יותר בתיקי סדר הדין המהיר מאשר בתיקי סדר הדין הרגיל (102 ימים לעומת 132 ימים). כלומר, אם נניח כי אין הבדל מובהק בין תיקי סדר הדין המהיר וסדר הדין הרגיל מבחינת זמני המסירה של כתבי התביעה, אזי נראה כי על אף פרק הזמן הארוך יותר המוקנה להגשת כתבי ההגנה בתיקי סדר הדין המהיר, הנתונים מורים דווקא על פרקי זמן ארוכים יותר בתיקי סדר הדין הרגיל. יצוין בהקשר זה כי בתקנות סדר הדין האזרחי המוצעות, מוצע לקבוע כי כתב הגנה יוגש תוך 60 ימים באופן אחיד, בכל ההליכים האזרחיים.

הגשת הודעות צד ג'

תקנה 214ו(א) קובעת כי בתיקי סדר הדין המהיר, יוגשו בקשות לצירוף צד ג' אך ורק באישור בית המשפט. ואכן נתונינו מורים על כך כי כלל הודעות צד ה-ג' שנשלחו בקרב התיקים שבמדגם (2.4% מהתיקים) נשלחו ברשות בית המשפט.

תביעות שכנגד

תקנה 214 מגבילה את האפשרות להגיש תביעה שכנגד בתיקי סדר הדין המהיר, כך שהתביעה שכנגד צריכה להוות בפני עצמה תביעה בסדר דין מהיר, או לחלופין נושא התביעה שכנגד צריך להיות זהה לנושא התביעה המקורית או נובע מאותן נסיבות. על אף הגבלה זו, מהממצאים עולה

כי אחוז התיקים בהם הוגשו תביעות שכנגד בתיקי סדר הדין המהיר כמעט זהה לאחוז התיקים בהם הוגשו תביעות שכנגד בתיקי סדר הדין הרגיל - 3% בסדר דין מהיר ו-3.3% בסדר דין רגיל.

ד.2.ב. השלב המקדמי

קיום ישיבה מקדמית אחת

תקנה 214א(א) קובעת כי בית המשפט רשאי לקיים ישיבה מקדמית אחת בהליך סדר הדין המהיר. הנתונים אודות מספר הישיבות המקדמיות, המפורטים **בטבלה 2**, מורים על כך ש-74.1% מתיקי סדר הדין המהיר מסתיימים לפני הישיבה המקדמית הראשונה, לעומת 45.1% מתיקי סדר הדין הרגיל.

מבין תיקי סדר הדין המהיר בהם התקיימו ישיבות מקדמיות, ובהתאם לקבוע בתקנות, ב-83% מהם הייתה רק ישיבה מקדמית אחת, כך שביתר (17%) התנהלו שתי ישיבות קדם או יותר. ממצא זה מתחדד כאשר הוא מושווה לתיקי סדר הדין הרגיל בהם התנהלו ישיבות מקדמיות. ב-36% מהתיקים התקיימה ישיבת קדם אחת, וביתר (64%) התנהלו שני קדמי משפט או יותר. בראיונות שערכנו עם השופטים צוין כי ישיבה אחת לרוב מספיקה בסדר הדין המהיר. בשלב זה יש בפני השופט תמונת מצב מלאה על התיק לאור הגילוי המוקדם של המסמכים, וכן השלב המקדמי לא מתארך בשל היעדר הליך של שאלונים וגילויים. ישיבה מקדמית זו מאפשרת לתחם את הסוגיות העובדתיות והמשפטיות ולסיים את הליך בפשרה או לפי הקבוע בסעיף 79א' לחוק בתי המשפט-1984, או להמשיך לשלב ההוכחות ללא צורך בדיון מקדמי נוסף. השופטים ציינו כי בעלי הדין ובאי הכוח מורגלים לכך שיש ישיבה מקדמית אחת בלבד, ופועלים בהתאם.

טבלה 2 - מספר הישיבות המקדמיות

5 ישיבות מקדמיות ויותר	4 ישיבות מקדמיות	3 ישיבות מקדמיות	2 ישיבות מקדמיות	ישיבה מקדמית אחת	לא התקיימה ישיבה מקדמית	
-	0.3%	0.3%	3.9%	21.4%	74.1%	סדר דין מהיר
2.3%	5.2%	12.7%	13.6%	19.2%	45.1%	סדר דין רגיל

התייצבות בעלי הדין בישיבה המקדמית

תקנה 214א(ה) קובעת שברירת המחדל בתיקי סדר הדין המהיר היא התייצבות בעלי הדין בישיבות המקדמיות לצד באי כוחם, אלא אם כן נאמר אחרת על ידי השופט. בתיקי סדר הדין המהיר בהם התקיימו ישיבות מקדמיות, התייצב התובע לצד בא כוחו ב-27% מהתיקים, בהשוואה ל-12% מתיקי סדר דין רגיל. הנתבע התייצב לצד בא כוחו ב-34.9% מתיקי סדר הדין המהיר, אל מול 13.3% בסדר הדין הרגיל.

אחוזי ההתייצבות הנמוכים יחסית של בעלי הדין עליהם מורים ממצאי המדגם מפתיעים לאור הערה חוזרת שעלתה בראיונות השופטים אודות החשיבות שבהתייצבות בעלי הדין בישיבה המקדמית. עם זאת, חשוב להדגיש כי ייתכן ואחוזי ההתייצבות בפועל גבוהים יותר ממה שהיה ניתן ללמוד מפרוטוקולי הדיונים, וזאת משום שמצאנו כי לעיתים ישנם פערים בין רשימת הנוכחים בדיון המופיעה בראש הפרוטוקול לבין הנוכחים בפועל. התייצבות בעלי הדין צוינה על ידי השופטים כיעילה מאוד משום שהיא מאפשרת לשופט לשאול את בעלי הדין שאלות ולהבין את סדר הגודל של התיק לצורך סיומו בפשרה או לתכנון המשך התיק וזאת ללא צורך בקיום ישיבה מקדמית נוספת. אם בעלי הדין הם העדים היחידים ואם יש בכך צורך, ההתייצבות מאפשרת להמשיך באופן ישיר מהדיון המקדמי להוכחות.

ד.2.ג. שלב ההוכחות

מספר דיוני הוכחות

תקנה 214ד(א) קובעת כי ככלל, הדיון בסדר הדין המהיר יסתיים בתוך יום דיונים אחד. בתיקי סדר הדין המהיר שבמדגם התנהלו דיוני הוכחות ב-18.4% מהתיקים, זאת באחוז דומה לתיקי

סדר הדין הרגיל - 16.9%. מבין תיקי סדר הדין המהיר בהם התנהלו הוכחות, רובם המכריע (88.5%) הסתיימו ביום דיונים אחד. לשם ההשוואה, 55.5% מקרב תיקי סדר הדין הרגיל הסתיימו ביום דיונים אחד. ב-19.4% מתיקי סדר הדין הרגיל היו שני דיוני הוכחות, וביתר (25.1%) התקיימו שלושה דיונים או יותר.

טווח זמן בין הגשת כתב הגנה ראשון ועד דיוני הוכחות

תקנה 214 קובעת שדיון ההוכחות בסדר הדין המהיר יתקיים בתוך שישה חודשים מיום הגשת כתב ההגנה האחרון. כאמור, אין בידנו נתונים על תאריך הגשת כתב ההגנה האחרון, ולכן תאריך כתב ההגנה הראשון משמש אותנו כאינדיקציה בלבד לעניין פרקי הזמן. בתיקי סדר הדין המהיר, פרק הזמן המצויני בין הגשת כתב ההגנה הראשון לבין דיון ההוכחות הוא 243 ימים, שהם כשמונה חודשים. מדובר בפרק זמן נמוך משמעותית ממקבילו בקרב תיקי סדר הדין הרגיל - 525 ימים, שהם כשנה וחצי (הפער בין פרקי הזמן הממוצעים גדול אף יותר – 274 ימים בתיקי סדר הדין המהיר ו-652 ימים בתיקי סדר הדין הרגיל). מהראיונות עם השופטים עלה כי פרק הזמן הקבוע בתקנות של ששה חודשים לקביעת דיון ההוכחות הוא ריאלי באופן יחסי. עם זאת, לעיתים לא ניתן לעמוד במועד זה, ובפרט כאשר השופט שומע תיקים אזרחיים נוספים מעבר לתיקי סדר הדין המהיר, כך שיומן הדיונים אינו מוכוון לעמידה בלוח זמנים זה.

פיצול הגורם השיפוטי בקדם ובהוכחות

תקנה 214א(ג) קובעת כי השופט או הרשם הדין בישיבה המקדמית לא יהיה, במידת האפשר, השופט או הרשם הדין בתובענה. נתוני המדגם מורים על כך כי רק ב-2.3% מתיקי סדר דין מהיר התנהלו גם דיוני קדם וגם דיוני הוכחות (אולם יצוין כי ככל הנראה מדובר באחוזים גבוהים יותר, שכן בחלק מתיקי סדר הדין המהיר, דיון המתחיל כדיון מקדמי ממשיך באופן ישיר לדיון הוכחות). במחצית מהתיקים הללו, אותו גורם שיפוטי דן הן בשלב המקדמי והן בשלב ההוכחות. יצוין כי כל השופטים עמם שוחחנו העירו כי אין כל טעם בפיצול בין הגורם השיפוטי בקדם לבין הגורם השיפוטי בהוכחות - פיצול שכזה רק מסרבל את ההליך, אינו יעיל ואינו רלוונטי.⁵

⁵ עוד צוין כי ממילא השופטים אקטיביים בניהול הדיון ובהצגת עמדתם לצדדים בשלב המקדמי בכל הנוגע לסיכויי ההליך ולמתווה לפשרה, והצדדים אף מצפים זאת מהם.

סיכומים

תקנה 214טו קובעת כי הסיכומים בתיקי סדר הדין המהיר יישמעו בעל פה. בקרב תיקי סדר הדין המהיר שבמדגם, הוגשו או נשמעו סיכומים בכ-6% מהתיקים. מתוך תיקים אלו, התנהלו סיכומים בעל פה ב-73.7%. אחוז זה גבוה משמעותית מאחוז שמיעת הסיכומים בעל פה בתיקי סדר הדין הרגיל, בהם נשמעו סיכומים בעל פה ב-30% בלבד מהתיקים בהם התנהלו סיכומים.⁶

משך הזמן בין מועד הדיון האחרון ועד מתן פסק הדין

תקנה 214טז(א) קובעת שפסק הדין בסדר הדין המהיר יינתן תוך 14 ימים ממועד הדיון האחרון. בקרב התיקים במדגם בהם התנהלו הוכחות, משך הזמן הממוצע בין דיון ההוכחות האחרון לבין מתן פסק הדין הוא 22.9 ימים (עם סטיית תקן גבוהה של 64 ימים). במחצית מהתיקים, פרק זמן זה עומד על יומיים בלבד. כפי שעולה **מטבלה 3** להלן, מדובר בפרק זמן נמוך משמעותית מפרק הזמן עד למתן פסק דין בתיקי סדר הדין הרגיל - בהם החציון הוא 42 ימים, והממוצע הוא כ-208 ימים.

טבלה 3 - משך ההליך בין מועד הדיון האחרון ועד מתן פסק הדין (בימים)

N	סטיית תקן	עד 75% מהתיקים	חציון (עד 50% מהתיקים)	ממוצע	
60	64.23	15.5	2	22.9	סדר דין מהיר
35	248.26	416	42	207.97	סדר דין רגיל

לסיכום תת פרק זה, הראינו את הייחודיות של תיקי סדר הדין המהיר הלכה למעשה בנוגע למרבית ההוראות הקבועות בתקנות אותן יכולנו לבדוק במסגרת זו. כך למשל, בשלב כתבי הטענות הראינו כי כל הודעות צד הגי שהוגשו בסדר דין המהיר נשלחו ברשות בית המשפט. בשלב המקדמי, מצאנו כי מבין תיקי סדר הדין המהיר בהם התקיימו ישיבות מקדמיות, במרביתם (83%) התקיימה רק ישיבה אחת. אחוזי ההתייצבות של בעלי הדין בישיבות אלו גבוהים מאחוזי ההתייצבות של בעלי הדין בדיוני הקדם בסדר הדין הרגיל, אולם עדיין נמוכים ממה שניתן היה

⁶ בתיקי סדר הדין הרגיל, הוגשו או נשמעו סיכומים ב-14% מהתיקים.

לצפות בהתאם לתקנות וממה שעלה בראיונות השופטים. בשלב ההוכחות, מצאנו כי בקרב תיקי סדר הדין המהיר בהם התקיימו דיוני הוכחות, רובם המכריע (88.5%) הסתיימו ביום דיונים אחד, בהתאם לקבוע בתקנות. פרק הזמן מהגשת כתב ההגנה הראשון ועד דיון ההוכחות הוא קצר משמעותית בתיקי סדר הדין המהיר מאשר בתיקי סדר הדין הרגיל, כך שמחצית מהתיקים נקבעים להוכחות תוך פחות משמונה חודשים. לא מצאנו הקפדה על ההוראה לפיה במידת האפשר, יהיה גורם שיפוטי אחר בשלב המקדמי ובשלב ההוכחות. ממצא זה עולה בקנה אחד עם הערות השופטים שרואיינו בנוגע לחוסר היעילות שבהוראה זו. בנוגע לשמיעת סיכומים, מצאנו כי בקרב תיקי סדר הדין המהיר בהם נערכו סיכומים, ב-73.7% מהם נשמעו סיכומים בעל פה, אחוז הגבוה משמעותית ממקבילו בקרב תיקי סדר הדין הרגיל (30%). לבסוף, משך הזמן בין מועד הדיון האחרון ועד מתן פסק הדין הוא קצר משמעותית בקרב תיקי סדר הדין המהיר, ועומד בממוצע על 22.9 ימים (והחציון הוא יומיים בלבד).

3.ד. בחינת הסברים נוספים למשך ההליך הקצר יחסית של תיקי סדר הדין המהיר

3.א. סכומי התביעה והקשר בינם לבין משך ההליך

כאמור, מסלול סדר הדין המהיר קובע תקרת סכום תביעה של 75,000 ש"ח. כפי שמפורט בטבלה 4 להלן, סכום התביעה הממוצע בתיקי סדר הדין המהיר הוא כ-12,500 ש"ח וסכום התביעה החציוני הוא כ-7,500 ש"ח. מדובר בסכומים הנמוכים משמעותית מסכומי התביעה הממוצעים והחציוניים בקרב תיקים כספיים בסדר הדין הרגיל (כ-204,500 ש"ח וכ-94,000 ש"ח בהתאמה). מעניין לציין כי למרות שסכום התביעה המקסימאלי שמוגדר לתיקי סדר הדין המהיר הוא 75,000 ש"ח (לאחר שהועלה מ-50,000 ש"ח), שווי התביעה ב-75% מהתיקים קטן מרבע מסכום זה (כ-17,300 ש"ח).

טבלה 4 - סכומי תביעה בתיקי סדר דין מהיר וסדר דין רגיל בבתי משפט השלום

N	סטיית תקן	עד 75% מהתיקים	חציון (עד 50% מהתיקים)	עד 25% מהתיקים	ממוצע	
330	₪ 13,162	₪ 17,272	₪ 7,562	₪ 3,158	₪ 12,504	סדר דין מהיר
170	₪ 325,324	₪ 205,021	₪ 94,021	₪ 37,474	₪ 204,562	סדר דין רגיל

בחינה כוללת של סך התביעות הכספיות בסדר דין רגיל ובסדר דין מהיר שבמדגם מעלה כי קיים קשר סטטיסטי מובהק בין סכום התביעה לבין משך ההליך, כך שככל שגדל סכום התביעה, מתארך משך ההליך ($r=0.405, sig<0.01$). גם בבחינה פרטנית בתוך כל אחד מסדרי הדין (סדר דין מהיר וסדר דין רגיל), ניכר כי עם עליית סכום התביעה עולה גם משך ההליך (בסדר דין רגיל - $r=0.292, sig<0.001, n=170$; בסדר דין מהיר - $r=0.112, sig<0.05, n=330$).

4.3.3. אופני הסגירה

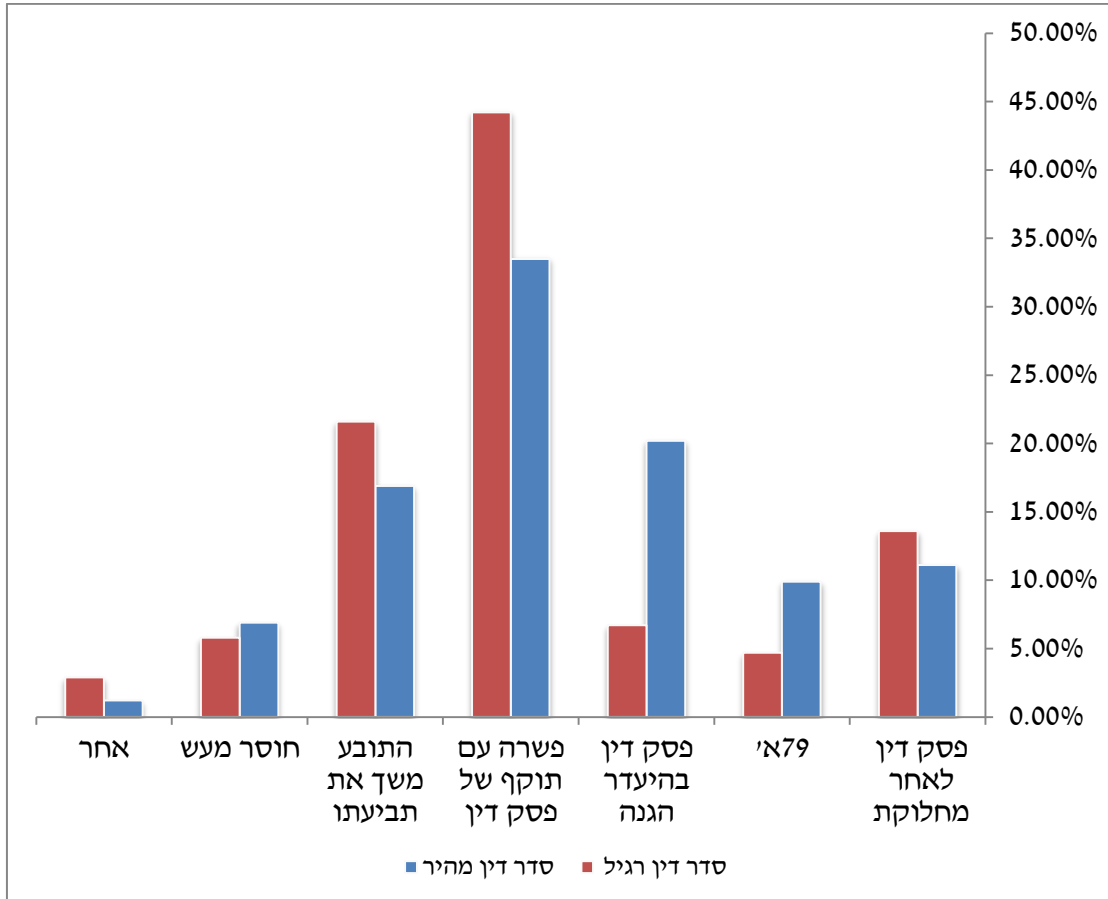
תרשים 1 מצביע על פיזור אופני סגירת תיקי סדר הדין המהיר (בכחול), תוך השוואה לפיזור זה בקרב תיקי סדר הדין הרגיל (באדום). 11.1% מתיקי סדר הדין המהיר מסתיימים בפסק דין לאחר מחלוקת (לעומת 13.6% בתיקי סדר הדין הרגיל), ו-9.9% מהתיקים הללו מסתיימים לפי סעיף 79א' (לעומת 4.7% מתיקי סדר הדין הרגיל). משיחות עם השופטים עולה כי האחוז הגבוה יחסית של סיום התיק לפי סעיף 79א' הוא בעיקר בקרב תיקי הפח אל פח, המאופיינים בשחקנים חוזרים עמם פשוט יחסית להגיע להסדר לפי סעיף זה. כמו כן, ציינו השופטים כי הגשת כלל המסמכים לפני הישיבה המקדמית מקלה מאוד על הצעת פשרה לפי סעיף 79א' לאור התמונה המלאה המתקבלת.

אחוז התיקים המסתיימים בפסק דין בהיעדר הגנה גבוה משמעותית בקרב תיקי סדר הדין המהיר, ועומד על 20.2% לעומת 6.7% בלבד בתיקי סדר הדין הרגיל.⁷ אחוז הפשרות המקבלות

⁷ ייתכן והאחוז הגבוה של פסקי הדין בהיעדר הגנה מושפע מסכומי התביעה הנמוכים בתיקי סדר הדין המהיר וכן מסוגי העניין הנפוצים הנשמעים בהליך זה (נזקי רכב, שיבוב וביטוח ותביעות חוב מוסדיות, המהווים יחדיו כ-75%

תוקף של פסק דין נמוך יותר בתיקי סדר הדין המהיר מאשר בתיקי סדר הדין הרגיל - 33.5% לעומת 44.2%.

תרשים 1 - פיזור אופני הסגירה בתיקי סדר דין מהיר וסדר דין רגיל

ההבדל במשך ההליך בין תיקי סדר הדין המהיר לבין תיקי סדר הדין הרגיל נשמר גם בפילוח לפי אופני הסגירה.⁸ כך למשל, תיקי סדר הדין המהיר המסתיימים בפסק דין אורכים בממוצע 398 ימים, לעומת 945 ימים בקרב תיקי סדר הדין הרגיל. תיקי סדר הדין הרגיל המסתיימים בפשרה עם תוקף של פסק דין אורכים בממוצע 630 ימים, כמעט פי 2.5 ממשך הזמן הממוצע של מקביליהם בקרב תיקי סדר הדין המהיר (265 ימים).

מסוגי העניין הנידונים במסגרת סדר הדין המהיר). מעניין לציון בהקשר זה כי היחס בין הסכום שהתקבל לבין הסכום שהתבקש בכתב התביעה בתיקי סדר הדין המהיר היה 82% בממוצע, והחציון – 99%, ובתיקי סדר הדין הרגיל בתביעות כספיות, היחס הממוצע היה 57% והחציון – 49%.⁸ זאת למעט עבור תיקים המסתיימים בפסקי דין בהיעדר הגנה, בהם משך הזמן הממוצע להליך דומה למדי – 208 ימים בסדר דין מהיר ו-224 ימים בסדר דין רגיל.

לסיכום תת פרק זה, הראינו כי קיים קשר בין סכומי התביעה הנמוכים בתיקי סדר הדין המהיר לבין משך ההליך הקצר יותר. כמו כן, גם הפילוח השונה של אופני הסגירה בין תיקי סדר הדין המהיר והרגיל מהווה גורם שיכול להשפיע על ההבדל במשך ההליך בין שני סדרי הדין.

יכולות להיות מספר סיבות להבדלים בין אופני הסגירה, עליהן לא ניתן להצביע במסגרת בדיקה זו. סיבות אפשריות הן, בין היתר, סכומי התביעה הנמוכים בסדר הדין המהיר, המשפיעים באופן שונה על הליך קבלת ההחלטות של הצדדים ושל באי כוחם; מאפיינים מסוימים של ההליך המהיר שנידונו בתחילת פרק הממצאים, כגון קיומה של ישיבה מקדמית אחת לאחר הגשת המסמכים הנדרשים; וסוגי העניין הנידונים באופן תכוף בהליך המהיר, שמאפייניהם משפיעים על אופני הסגירה (למשל, תיקי תביעות פח אל פח, המאופיינים בשחקנים חוזרים).

ה. סיכום

פתחנו בפרק הממצאים בנתון לפיו הליך סדר הדין המהיר קצר משמעותית מהליך סדר הדין הרגיל ועומד בממוצע על כתשעה חודשים, כאשר 75% מתיקי סדר הדין המהיר מסתיימים תוך פחות משנה. כפי שהראינו, מספר גורמים משולבים יכולים להשפיע על קיצור משך ההליך, כדוגמת המאפיינים הייחודיים של המסלול המהיר, סכומי התביעה הנמוכים ואופני הסגירה הנפוצים בקרב תיקי סדר הדין המהיר.

השופטים עמם שוחחנו הדגישו את היתרונות הרבים בהליך סדר הדין המהיר, וזאת בפרט בתביעות הכספיות הפשוטות. תורם מרכזי שצוין על ידי חלק מהשופטים ליעילותו של ההליך הוא עצם תיוגו הקוגניטיבי כהליך מהיר, המספק וודאות יחסית בקשר לשלבי ניהולו, למאפייניו, וללוחות הזמנים הצפויים בו. בנוסף, מאפייני השלב המקדמי של ההליך הועלו על ידי השופטים כגורם משמעותי נוסף המביא ליעולו. כפי שעלה מהנתונים, מרבית מתיקי סדר הדין המהיר מסתיימים לפני שמתקיימת ישיבה מקדמית (בשל פסקי דין בהיעדר הגנה, פשרות או חזרת התובע מתביעתו). ואולם מבין התיקים בהם מתקיימת ישיבה מקדמית, ברובם המכריע מתקיימת ישיבה אחת בלבד. השופטים ציינו כי ישיבה אחת לרוב מספיקה, משום שיש לשופט בשלב זה תמונת מצב מלאה על התיק הודות לגילוי המוקדם של המסמכים וכן הודות להתייצבותם של בעלי הדין והאפשרות לשאול אותם שאלות (אם כי הבדיקה האמפירית העלתה אחוזי התייצבות לא גבוהים של בעלי הדין בישיבה המקדמית). באמצעות תמונת מצב זו, השופט בישיבה המקדמית יכול לתחם את הסוגיות העובדתיות והמשפטיות ולסיים את ההליך בפשרה או לפי סעיף 79א', או להמשיך לשלב ההוכחות ללא צורך בדיון מקדמי נוסף. לעיתים ניתן להמשיך לשלב ההוכחות כבר באותו דיון לאור התייצבות הצדדים והיותם, פעמים רבות, העדים היחידים.

מצאנו כי חלק מההוראות של סדר הדין המהיר אינן מתקיימות באופן מלא. חלק מהוראות אלו, כגון גורם שיפוטי שונה בשלב הקדם וההוכחות, צוינו על ידי השופטים כלא רלוונטיות. בהקשר זה יוער כי בתקנות המוצעות הוסרה הוראה זו. לגבי הוראות אחרות, כגון התייצבות הצדדים בישיבה המקדמית או קביעת מועד לדיון הוכחות בתוך ששה חודשים מכתב ההגנה האחרון, נמצא כי הן לא מתקיימות באופן מלא על אף התרומה שלהן להליך כפי שצוינה על ידי השופטים המרואיינים. חלק מהשופטים העירו כי לעיתים ישנם פערים ביישום ההליך הלכה למעשה, הנובעים מחוסר מודעות או מחוסר יכולת לעמוד בהוראות. בנושא זה, הועלתה הצעה לקיים

השתלמויות נוספות במסגרת המכון להשתלמות שופטים הן בהקשר הפרטני של סדר הדין המהיר והן בהקשר הרחב יותר של "השופט כמנהל", בכל הקשור למתן ארגז כלים מגוון ודינאמי לשופטים החדשים.

לבסוף, כל השופטים עמם שוחחנו ציינו את חשיבות ההוראה המאפשרת לשופט להעביר את התביעה לסדר הדין הרגיל (על אף שאמפירית מצאנו שמיושמת מעט), משום שלעיתים ישנן תביעות סבוכות שלא מתאימות למסלול זה, ללא קשר לסכומן. מאחר וסכום התביעה לא מעיד בהכרח על מורכבותה, חלק מהשופטים ציינו את הצורך בהוראה הפוכה, לפיה בסמכות השופט ניתן יהיה להעביר תיקים מסדר הדין הרגיל לסדר הדין המהיר, לאחר קבלת עמדת הצדדים (למשל, בחלק מתיקי לשון הרע, ובתביעות כספיות בסכומים מעל 75,000 ש"ח שאינן מורכבות מבחינה עובדתית או משפטית). הצורך בהוראה כזו יכול שיתחדד אם אכן יבוטל הליך סדר הדין המקוצר, כפי שמוצע בתקנות החדשות.